

**Looking for words,
or looking forwards.**

Praten over je eigen werk als kunstenaar is beslist geen gemakkelijke opdracht. Het omvat niet een enkel 'product', maar beslaat een doorlopend 'proces'. Het is zowel persoonlijk als maatschappelijk, zowel stilstaan als bewegen, zowel terugkijken als vooruitdenken. Afgezien hiervan heeft het spreken over eigen werk met medekunstenaars wel degelijk een belangrijke functie. Als kunstenaar wissel je ervaring uit, verzamel je kennis over methodes en technieken, blijf je op de hoogte van de hedendaagse stand van zaken en leer je bovendien andere vakgenoten kennen.

Binnen de hedendaagse danswereld in Nederland is er behoefte aan zulk soort gesprekken, maar ze worden maar weinig georganiseerd. Natuurlijk vinden er initiatieven plaats, waarvan Dialogue (Springdance) de meest bekende is. Een mogelijke verklaring gezien vanuit de danspraktijk, is het ontbreken van een zogezegde 'praatcultuur', die we wel zien in het theater. Choreografen en dansers zijn over het algemeen wat meer bescheiden in het praten over eigen werk, in vergelijking met regisseurs en acteurs. Het klinkt als een cliché, maar dat betekent niet dat het niet waar kan zijn.

Op 6 en 7 december organiseerde Danslab een conferentie, waar het draaide om het verzamelen van kennis en ervaring rondom maakprocessen met een onderzoeksmatig karakter. De dialoog tussen choreografen stond tijdens deze conferentie centraal. Er hing een open sfeer: iedereen kreeg de tijd om zijn zegje te doen en niets was onbespreekbaar. Zou vanuit deze pilot blijken dat er genoeg animo zou zijn voor dit soort conferenties, dan zou een vervolg in het nieuwe jaar niet uitblijven. Animo was er zeker. Bij het voorstelrondje werd de behoefte naar een conferentie als deze al duidelijk toen een aantal choreografen hun motivatie voor het bezoeken van de conferentie omschreven als: "*the urge to meet and talk with other choreographers*". Vanuit de conferentie zijn een reeks gesprekken ontstaan,

verschillend in omvang, intensiteit en onderwerp. Een aantal zaken kwamen uit deze hoeveelheid naar boven, mede aangestuurd door de 3 sprekers die uitgenodigd waren. Hieronder volgt een korte impressie.

1. Optimaal functioneren

Om een grote tafel in de studio van Danslab verzamelen ongeveer 20 choreografen zich. Anne Nigten, artistiek leider van V2_ (Rotterdam), opent de eerste dag van de conferentie met een lezing over het door haar ontwikkelde idee van de Patchingzone. *“The Patchingzone is a transdisciplinary praxis laboratory where Master, doctor, post-doc students and professionals from different backgrounds create meaningful experiences.”*¹ Binnen de Patchingzone wordt processpatching toegepast. Nigten legt tijdens haar lezing uit wat dat inhoud. *“Processpatching refers to the aRt&D process of electronic or interactive art, where different things are connected for the creation of an art experience, or an art project in a broader sense.”* De lezing van Nigten biedt een eerste ‘tool’ om met elkaar in gesprek te treden.

De vraag ‘How do we patch?’ staat centraal. Patchen, zo vindt een groot gedeelte van de groep, bestaat op allerlei niveaus. Het kan een samenwerking zijn, bijvoorbeeld tussen een kunstenaar en wetenschapper, het kan ook een situatie tussen danser en toeschouwer zijn. Maar patchen gaat verder dan concrete handelingen. Je hebt ook de meer abstractere varianten, bijvoorbeeld; *“Patching with the dead”*, of *“Patching knowledge from books”* of *“The body that patches time and space”*. Patching kan tijdens een werkproces ook per toeval ontstaan, het is niet altijd een bedachte verbinding of handeling. Maar, bestaat er ook zoiets als een mismatch? Op het moment dat een samenwerking niet goed loopt, dan kun je dat definiëren als een mismatch.

Algemene conclusie is dat er nu eenmaal risico’s aan het idee van patchen vastzitten. Maar verschilt dat risico van een niet onderzoeksmatig werkproces? Deze vraag brengt de discussie dicht bij de kern van het onderwerp. Het ritme van een onderzoeksmatig proces is anders. Je bent bezig ‘iets’ te onderzoeken, zonder dat je persé naar een voorstelling toewerkt. En dat is nu net wat het huidige systeem niet toelaat. Produceren is van essentieel belang, dat wil zeggen dat je als choreograaf een product dient af te leveren in de vorm van een voorstelling. Dat gegeven is nu juist

¹ Nigten, Anne. “The Patchingzone: piecing together knowledge, methods and experiences” in *De Derde Cyclus: Artistiek onderzoek na Bologna 2007*, p. 52.

van minder belang als het gaat om een onderzoeksmatig werkproces. Daarvan kan je uitkomst wel eens in een heel andere vorm liggen dan in een performance. Er moet dus iets veranderen in het huidige systeem, om onderzoeksmatige werkprocessen optimaal te laten functioneren en tot hun recht te laten komen.

2. Het delen van kennis

Henk Borgdorff, lector van het lectoraat ‘Kunsttheorie en onderzoek’ (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten), is de tweede spreker op deze conferentie. Borgdorff introduceert complexe vraagstukken rondom het ontwerp van een PhD in de kunsten, ook wel de derde cyclus genoemd. Borgdorff onderscheid ‘research about art’, ‘research for art’ en ‘research in art’. Bij de laatst genoemde geldt geen onderscheid tussen subject en object: de kunstenaar doet onderzoek door middel van zijn of haar artistieke proces. Deze variant is degene die het meest van toepassing is op de choreografen die aanwezig zijn.

Door de lezing van Borgdorff wordt duidelijk hoe complex het onderwerp is. Ieder nieuw deelonderwerp biedt een scala aan interpretaties en mogelijkheden en roept daarmee steeds weer nieuwe vraagstukken op. Er bestaat zelfs nog geen algemeen vastgestelde definitie, er zijn vele varianten, bijvoorbeeld artistic research, research-creation, performative research, practice based research.. Dan is er ook de discussie hoe de relatie met de reeds bestaande wetenschap opgebouwd dient te worden. Daarbij komt ook de beoordeling van artistiek onderzoek ter sprake. Richt je je enkel op het onderzoek, of op het product dat eruit komt of op allebei? Als je het proces van belang acht, hoe reflecteer je dat terug op je toeschouwer? Enz...

Duidelijk is dat er in de nabije toekomst een aantal moeilijke, maar belangrijke keuzes gemaakt moeten worden. Van wezenlijk belang in het maken van deze keuzes en het ontwerpen van een Nederlands model staat voor Borgdorff het delen van kennis. Door een open atmosfeer te creëren tussen de onderzoekende kunstenaars, profiteren ze van elkaars ervaringen en kennis. Er is dan sprake van een netwerk, waarbinnen kunstenaars met elkaar kunnen discussiëren, presenteren en debatteren. Zo spreekt Borgdorff over het opstellen van een actief programma binnen de professionele praktijk. Want uit ervaring is duidelijk dat het delen van kennis lang niet altijd vanzelfsprekend ontstaat.

3. “*Its good to talk about us!*”

Efva Lilja is danser, choreograaf en professor. Op dit moment is ze artistiek leider van E.L.D Dance Company en werkt ze aan de University College of Dance in Stockholm. In haar artikel “*There is a Cow on the Ice!*” schrijft ze: “*We need more artists to express their views on the matter, to draw attention to the need for research in art. We need more artisits who express and describe a variety of the advanced process we call research.*”² Deze boodschap spreekt ook uit haar woorden tijdens de conferentie: haar oproep is duidelijk en helder.

Tijdens haar lezing gaat Lilja op een persoonlijke manier in op de moeilijkheden die ze zelf ondervond tijdens het doen van onderzoek. Ze laat een groot boek zien, dat als documentatie geldt voor een van haar projecten. Het boek bevat een dvd, staat vol met foto’s, korte impressies van dag tot dag, kleine aantekeningen en persoonlijke teksten van Lilja. Het idee voor de documentatie ontstond uit de behoefte om te communiceren met andere choreografen. Maar, zo zegt ze, “*It became to beautiful. The process wasn’t so.*” Dat onderstreept de vaak moeilijke transformatie van een artistiek proces naar een documentatie ervan. Wat documenteer je en wat niet? Hoe communiceer je zoiets aan een buitenstaander? In het geval van Lilja diende het boek vooral voor andere choreografen. Je kunt je ook afvragen in hoeverre een dergelijke documentatie interessant is voor een toeschouwer of bijvoorbeeld een danswetenschapper.

Er komt een discussie op gang waar choreografen openlijk spreken over manieren om zichzelf uit te drukken. “*Its good to talk about us!*” stelt Lilja. En daar heeft ze gelijk in.

4. Looking for words, or looking forwards

Ik heb even moeten nadenken over het kiezen van een juiste titel voor dit verslag. De uitspraak van Lilja: “*Its good to talk about us!*” leek een voor de hand liggende; het benadrukt hoe belangrijk het is om dit soort onderwerpen in de danswereld met elkaar te bespreken. De conferentie stimuleerde absoluut het praten met en over elkaar, maar het onderwerp vraagt om meer dan alleen dialoog. Wij kennen in Nederland nog geen PhD in de kunsten. Deze is in de maak. “*Booming Business*” noemt Borgdorff het onderwerp. De uiteindelijke uitkomst dit model heeft grote consequenties voor de

² Lilja, Efva. “*There is a Cow on the Ice!*” 2007, p. 5.

groep choreografen die zich bezighouden met onderzoeksmatige werkprocessen, en daarom is het noodzakelijk dat we duidelijk krijgen waar we het over hebben. Want, om mee te kunnen profiteren van het nieuwe ontwerp is het, zoals Lilja onderstreept, van groot belang een gezamenlijke ‘stem’ vanuit de choreografen en dansers te laten spreken. Het is dus zoeken naar de juiste woorden en tegelijkertijd kijken naar een nieuwe toekomst.

De sprekers hebben daar allen op een geheel eigen manier vorm aan gegeven. Anne Nigten deed dat door concrete modellen aan te leveren om kennis, methodes en ervaringen samen te brengen. Henk Borgdorff schetste de huidige stand van zaken rondom het Nederlandse PhD ontwerp en daarbij de noodzaak van het delen van kennis. Efraïm Lilja door choreografen op te roepen van zich te laten horen en het belang van de dialoog binnen de danswereld te onderstrepen.